

Zbiorowe pozwy konsumentów przeciwko przedsiębiorcom, przepisy już obowiązują

Myślę, że w najbliższych latach wzrośnie liczba postępowań grupowych z udziałem konsumentów. To efekt najnowszych zmian w prawie. Do tej pory organizacje konsumenckie nie mogły wszczynać postępowań grupowych, tj. być reprezentantem grupy. Takim reprezentantem mógł być tylko członek grupy, powiatowy rzecznik konsumentów i od niedawna Rzecznik Finansowy. Teraz to się zmieni - pisze adwokatka Agnieszka Trzaska-Śmieszek.

Od 29 sierpnia 2024 r. obowiązuje nowelizacja z 24 lipca 2024 r. ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2024 r. poz. 1237, dalej: „nowela”). Implementuje ona dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 z 25 listopada 2020 r. w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylająca dyrektywę 2009/22/WE (dalej: „dyrektywa”).

Obecnie możemy więc wyróżnić **postępowania grupowe wszczynane i prowadzone według dotychczasowych reguł z ustawy z 17 grudnia 2010 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym** (Dz.U. z 2023 r. poz. 1212, dalej: „UDRPG”), które możemy określić jako „klasyczne” postępowania grupowe (wg tzw. modelu opt-in) oraz **szczególny podtyp (nowy rodzaj) postępowania grupowego wszczynanego przez podmiot upoważniony w celu ochrony ogólnych interesów konsumentów**. Decyzja ustawodawcy, aby implementując dyrektywę skorzystać z istniejącego już od ponad 14 lat mechanizmu zbiorowego dochodzenia roszczeń, jakim jest polskie postępowanie grupowe, jest jak najbardziej właściwa.

Zmiany wprowadzone nowelą przewidują, że **grupowy tryb dochodzenia roszczeń będzie można wykorzystać w odniesieniu do ochrony konsumentów także w dwóch nowych podkategoriach spraw:**

- stwierdzenie stosowania praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów,
- roszczenia związane ze stosowaniem praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów.

Obie podkategorie spraw będą odznaczać się nieco odmiennym reżimem, choć samo roszczenie o stwierdzenie stosowania praktyk, jak i o roszczenia związane ze stosowaniem praktyk, można objąć jednym pozwem.

Nowy mechanizm będzie uzupełnieniem obecnego systemu ochrony praw konsumentów; w pewnym zakresie konkurencyjnym dla działań prezesa UOKiK w zakresie postępowań w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów lub w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone. Przy czym uprawnienia Prezesa UOKiK-u będą miały pierwszeństwo przed działaniami podmiotów upoważnionych (art. 10c UDRPG). Możliwość wszczynania nowych podkategorii spraw grupowych to w istocie private enforcement naruszeń zbiorowych interesów konsumentów, w tym stosowania niedozwolonych postanowień umownych.

POWÓDZTWA PRZEDSTAWICIELSKIE - KTO, CO I JAK?

Wyłącznie legitymację do wszczęcia tych dwóch nowych podkategorii spraw posiada w świetle nowych przepisów podmiot upoważniony – w praktyce organizacja konsumencka wpisana do właściwego rejestru. W zakresie krajowych podmiotów upoważnionych rejestr prowadzi Prezes UOKiK i z urzędu wpisowi do tego rejestru podlega Rzecznik Finansowy, z kolei w zakresie transgranicznych podmiotów upoważnionych rejestr prowadzi Komisja Europejska. Przyjęcie, że Rzecznik Finansowy jest podmiotem upoważnionym, rodzi pewne problemy i wątpliwości, jeśli spojrzeć na jego zadania i kompetencje ustawowe.

Co istotne, **legitymacja procesowa podmiotu upoważnionego będzie ograniczona do tej kategorii spraw z zakresu ochrony konsumentów, które będą mieścić się w zakresie zadań statutowych podmiotu upoważnionego i będą dotyczyć sektora objętego zakresem działania tego podmiotu.** Podmiot upoważniony będzie ustawowo zwolniony od opłat sądowych, a równocześnie pozwany nie będzie miał możliwości żądania kaucji na zabezpieczenie kosztów procesu.

Nowela obok dotychczas występującego w przepisach pojęcia zbiorowych interesów konsumentów, wprowadza pojęcie ogólnych interesów konsumentów. Jest to: Interes ogółu konsumentów bądź interes grupy konsumentów (przy sprawach o roszczenia związane ze stosowaniem praktyk). Wydaje się, że nowa kategoria pojęciowa ma odróżniać sprawy pozostające w „kognicji” Prezesa UOKiK i wyraźnie podkreślić, że nowe regulacje obejmują też roszczenia w sprawach interesów indywidualnych, które są wyłączone spod kognicji Prezesa UOKiK.

Praktyka naruszająca ogólny interes konsumentów to **działanie lub zaniechanie przedsiębiorcy niezgodne z przepisami prawa Unii Europejskiej, o których mowa w załączniku I** dyrektywy lub przepisami je wdrażającymi lub służącymi ich stosowaniu, które to działanie lub zaniechanie narusza lub może naruszać ogólne interesy konsumentów. Załącznik I do dyrektywy zawiera listę 66 aktów prawnych UE z szerokiego zakresu branż m.in.: działalności finansowej i ubezpieczeniowej, telekomów, biur podróży, żywności, produktów leczniczych, kosmetyków, usług świadczonych na odległość, usług przewozowych, dostawy mediów (energii).

Pozwanym może być każdy przedsiębiorca, który prowadzi działalność w branżach określonych w załączniku I do Dyrektywy – i stosuje praktyki naruszające ogólny interes konsumentów.

Pierwsza podkategoria spraw o stwierdzenie stosowania praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów ma prowadzić do stwierdzenia na rzecz wszystkich potencjalnych poszkodowanych konsumentów, że określone naruszenie miało miejsce. W tym wypadku podmiot upoważniony będzie działać niejako sam, bez konieczności organizowania grupy, w tym zebrania od konsumentów poszkodowanych taką praktyką oświadczeń o przystąpieniu do grupy. Co więcej, w ramach tej podkategorii – podmiot upoważniony nie będzie musiał udowodnić ani szkody poniesionej przez konsumentów wskutek stosowania praktyki przez przedsiębiorcę, ani winy pozwanego.

Z kolei sprawy o roszczenia związane ze stosowaniem praktyk naruszających ogólne interesy konsumentów to sprawy o roszczenia zmierzające do spełnienia konkretnych świadczeń na rzecz konsumentów określonych z imienia i nazwiska, tj. roszczenia o: usunięcie skutków praktyki, złożenie przez pozwanego jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie, obniżenie ceny, uznanie czynności za nieważne z obowiązkiem zwrotu świadczeń, naprawienie wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych.

W przypadku spraw o roszczenia związane ze stosowaniem praktyk podmiot upoważniony będzie działał w imieniu własnym, na rzecz wszystkich członków grupy (którzy złożyli oświadczenie o przystąpieniu do grupy zawierające dodatkowe elementy w stosunku do „klasycznego” oświadczenia o przystąpieniu do grupy).

Nadrzędnym celem dyrektywy jest ułatwienie dochodzenia roszczeń przez konsumentów – i taki też cel realizują polskie przepisy. Mechanizm ma gwarantować szybkie i ograniczone kosztowo (z perspektywy konsumentów) rozwiązywanie spraw związanych z ochroną konsumentów – stąd nowela wprowadza m.in. następujące ułatwienia dla dochodzenia roszczeń z zakresu ochrony konsumentów:

— **liberalizację tzw. przesłanek dopuszczalności rozpoznania sprawy jako sprawy grupowej w zakresie wymogu oparcia roszczeń o wspólną podstawę faktyczną – zgodnie z art. 1 ust. 2c UDRPG wystarczające będzie oparcie roszczeń na tej samej podstawie**

prawnej (pewne wątpliwości może budzić to, jak w praktyce sądy będą prowadziły postępowanie dowodowe w sytuacji, gdy nie musi istnieć wspólna podstawa faktyczna roszczeń członków grupy, a w postępowaniu grupowym sąd rozpoznaje jedną sprawę, a nie wiele indywidualnych spraw członków grupy); istotnym ułatwieniem jest też zniesienie wymogu ujednoczenia wysokości roszczeń pieniężnych konsumentów i to we wszystkich sprawach konsumenckich;

- **dopuszczenie finansowania podmiotu upoważnionego przez podmioty trzecie** – kwestie związane z finansowaniem postępowań grupowych przez podmioty trzecie i zakresu kontroli sądu co do tego, czy takie finansowanie nie pozostaje bez wpływu na właściwe zapewnienie ochrony interesów konsumentów (art. 10aa UDRPG) mogą rodzić z początku wątpliwości z uwagi na to, że będą to nowe zagadnienia dla polskich sądów, które do tej pory nie miały raczej okazji z nimi się zetknąć;
- wyjawienie środka dowodowego – kolejna namiastka disclosure w prawie polskim.

ZNACZENIE NOWYCH PRZEPISÓW DLA PRAKTYKI

Zmiany powinny spowodować, że więcej spraw będzie nadawać się do rozstrzygnięcia w trybie postępowania grupowego. **Jednocześnie ułatwienia w zakresie finansowania postępowań (zwolnienie podmiotu upoważnionego od opłat sądowych oraz regulacje dotyczące finansowania przez podmioty trzecie) – jeszcze bardziej mają skłaniać do występowania z roszczeniami konsumentów na drogę sądową, nawet gdy roszczenia te są drobne.** Samo postępowanie w nowym podtypie, stanowi spore ułatwienie dla dochodzenia roszczeń o niewielkiej wartości – konsument biorący udział w postępowaniu w zasadzie nie musi nic robić, bo sprawę w jego interesie prowadzi podmiot upoważniony. Również koszty udziału w takim postępowaniu są niewielkie dla konsumenta.

Z kolei ustanowienie podmiotów upoważnionych powinno przyczynić się do wykształcenia się „zawodowych” powodów w sprawach grupowych z udziałem konsumentów. Co więcej, nowy instrument, jaki zyskują te organizacje, powinien przyczynić się do jeszcze bardziej aktywnego działania różnych organizacji w celu identyfikowania naruszeń na masową skalę i ich zwalczania.

W praktyce zatem spodziewać się można wzrostu liczby postępowań grupowych w najbliższych latach. Przed wejściem w życie nowych przepisów organizacje konsumenckie nie mogły wszczynać postępowań grupowych, tj. być reprezentantem grupy (reprezentantem mógł być tylko członek grupy, powiatowy rzecznik konsumentów i od niedawna Rzecznik Finansowy).

Nowe kompetencje przyznane organizacjom konsumenckim, po uzyskaniu przez nie statusu podmiotów upoważnionych, powinny też mobilizować przedsiębiorców do jeszcze większej dbałości o prawa konsumenta z uwagi na zwiększone ryzyko wszczęcia postępowania grupowego, które wiąże się z konsekwencjami prawnymi, ale też finansowymi i wizerunkowymi o masowej skali.

Opracowała: Agnieszka Trzaska-Śmieszek

Tekst pierwotnie ukazał się: Prawo.pl, 30.08.2024